

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 50 (1964)

Artikel: Il dialog cul mund modern entras il film, il radio e la televisiun
Autor: Camathias, Fidel
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882016>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 29.11.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

IL DIALOG CUL MUND MODERN
ENTRAS IL FILM,
IL RADIO E LA TELEVISIUN

IL DIALOG CUL MUND MODERN
ENTRAS IL FILM,
IL RADIO E LA TELEVISIUN

DA SUR FIDEL CAMATHIAS, CUERA

I. Principi:

In mied d'educziun et adina mo in instrument en il maun
digi educator, ed astga en quei connex mai vegnir consideraus
per sevez, per finamira propria.

In exempel: Sch'ina mumma compra a sta mattatech in per
caultschas, sche di ella buca: «Il cusunz ha fatg quellas aschia,
ed ussa stoc a portar ellas exactamein sco ellas ein»; na, la
mumma fa las caultschas pli cuortas ni pli lungas ed eventual-
mein era pli largias, ed ein quellas caultschas novas, lubescha
la mumma beln de portar ellas in la dumengia e buca era d'ir
cua skis e forsa schizun de bettor a prest. Medemamein na igl

inquisiziun penala ni che statian von il tribunal. Per quei, aschia
vega ei dumandau, defenda in advocat ina persuna delinquenta?
El dat duas repostas: Nies dretg vul ch'era il «legl perdlu» hagi
sü defensur avon dertgira. Cheutras sedistingua nies dretg dil
dretg dil pleveis barbars e totalitars, nua che la defensur dil
concarstgaun ei ina farsa. Tenor nies vorden ei in carstgaun
condemnaun per cura ch'ei ei sentenzius entres il derschader
concarstgaun. El dretg dil pleveis barbars e totalitars, nua che
Sch'ei dat ina tgira che damonda la reata, la sta ei era dar ina
defensur che vegna dertgira, ch'ei derschader decidi enteser
ils dretg dil pleveis barbars e totalitars, nua che la defensur per
ina ed alina — e pli ch'ei havess giu quella sort senza sü de-
fensur.

Nossas obligaziuns e funcziuns avon dretg e dertgira secon-
sumeschan hagi dertgira. Per quei, aschia vegn ei dumandau
munta egid e nigharment, quei che levgescha la sort de nos
frars. El setracta de duers cristians, Per quei han ils Papes, ils
platts dil qual han dav l'entschatta a nossas ponderaziuns,
astgau plidar della contgadia dil dretg.

IL DIALOG CUL MUND MODERN ENTRAS IL FILM, IL RADIO E LA TELEVISIUN

DA SUR FIDEL CAMATHIAS, CUERA

I. In dialog culs geniturs

Da cuort hai jeu fatg ina viseta ad ina famiglia enconuschenta. La mumma vegn ual si dal pistregn, dal tschaler. En prescha arva ella la habitaziun e meina mei en stiva. E tgei vesel jeu cheu? Avon gl'apparat della televisiun sesan treis buobs en la vegliadetgna de 6, 4 e 2 onns pressapauc. Il pli vegl sesa sin ina suppia ordinaria, il mesaun sin ina scabella ed il pign sin il tron. Perinamein fixan els la finiastra della televisiun. La mumma remarca: «Aschia sun jeu segira, ch'els fan buca cattavegnas duront las uras ch'jeu sun absenta e vid la lavur». Quei exempel demuossa che la televisiun sto perfin survegilar ils affons. Mo era al film ed al radio surdat ins beinduras quei pensum. Ei quei en uorden? Ha quella mumma agiu correctamein? Ein film, radio e televisiun veramein mieds adattai per l'educaziun? Co savein e duein nus applicar quels apparats per quei niebel intent? Per saver rispunder a quellas damondas stuein nus il pli emprem enconuscher entginas leschas fundamentalas:

1. Principi:

In mied d'educaziun ei adina mo in instrument en il maun digl educatur, ed astga en quei connex mai vegnir consideraus per sesez, per finamira propria

In exempel: Sch'ina mumma cumpra a siu mattatsch in per caultschas, sche di ella buc: «Il cusunz ha fatg quellas aschia, ed ussa stos ti purtar ellas exactamein sco ellas ein»; na, la mumma fa las caultschas pli cuortas ni pli liungas ed eventualmein era pli largias, ed ein quellas caultschas novas, lubescha la mumma bein de purtar ellas mo la dumengia e buca era d'ir cun skis e forsa schizun de better a prau. Medemamein ha igl

educatur il pensum d'adattar il mied d'educaziun agl affon ed a sia finamira. Ins astga perquei buca crer, che gl'affon hagi adina il dretg sin «l'ura d'affons» per il radio e per la televisiun. Las uras de representaziun per affons ston adina vegnir controlladas e survegiladas dagl educatur. Ei la representaziun buca adattada pigl affon, ston ins sclauder gl'apparat senza misericordia. Il tetel «Ura d'affons» dat negina garanzia che la produziun seigi buna ed adattada per tiu affon ni buc. En regla san ins sefidar ded ellas.

2. P r i n c i p i :

Il mied d'educaziun vala ton sco siu effect educativ

En ina scartira d'educaturs pretenda in studiau «ch'il film derivi en ils biars cass ord la cuschina dil giavel». Cardinal Faulhaber encuntercomi scriva: «Il film sa esser ina lieunga de fiug dil sogn Spért». Il film sa pia menar ils carstgauns ton egl uffiern sco enta parvis. Ei dependa adina co il carstgaun drova quei mied. Tier in film, tier il radio e tier la televisiun dependa ei digl effect che vegn contonschius. Ei dat films, ch'ei veramein ovras artisticas, mo tussegheschan l'olma digl affon. Consequentamein ei in tal film per gl'affon schliats. Igl educatur sto preservar igl affon de talas influenzas. Las gasettas laudan savens flims che han valor artistica, mo ellas datgan pauc dallas valurs educativas. Medemamein sa in film vegnir taxaus per chichernus e tuttina sa in tal film activar en l'olma digl affon in bien effect. Il film «Die zehn Gebote Gottes» cuntegn senz'auter parts de chichernem, e tuttina ei siu effect buns per la «psyche» digl affon.

3. P r i n c i p i :

Buca tut quei che vegn representau per ils affons en «l'ura d'affons» ei bien per scadin affon

Sco educaturs conscienzius astgein nus mai crer memia zun a reclamas. Segiramein dattan ils producents breigia de crear films conform allas forzas affonilas, mo els planiseschan adina la media dils affons de scola. Consequentamein ein las «uras d'affons» buca adattadas per affons pigns che van aunc buca a scola, plinavon stuein nus aunc distinguer en quels graus, denter radio e film e televisiun. Il film e la televisiun ein in summa buca adattai per affons sut 9 onns. Igl affon ha tochen

a quella vegliadetgna negina capientscha per il connex della acziun e dellas scenas. Il factum ch'igl affon enconuscha e capescha maletgs e scenas singulas, astga buca cuglienar ils educaturs.

Quei che quella mumma ha fatg, che nus vein allegau all'entschatta de nies scriver, ha giu negin senn. Per ils treis buobs ei quei stau ni ina instrucziun ni ina recreaziun. Il sulet resultat de tal agir ei stau in cudizzem exagerau digls egls e cheutras ha la mumma aunc promoviu la nervusadad en ils affons. Ultra de quei, sa la mumma buc, sche quella produenziun ha forsa caschunau tscheu e leu anguoschas anetgas e donnegiontas egl affon. Anguoschas e temas domineschan e donnegian fetg l'olma affonila. Peglia in affon tema sin via, sche grescha ni bragia el, ni pren el la fuigia. A casa sezuppa gl'affon sut il scussal della mumma. Sesa gl'affon denton alla tenda dil film u alla finiastra della televisiun, lu reagescha el per ordinari buca externamein, anzi l'anguoscha sefora ell'olma e s'exprima pli tard en fuorma nervusa u neurotica. Ei dat buca paucs che pretendan, ch'il surdiever della televisiun seigi la cuolpa de beinenqual neurosa digl affon. (Il bugnar il letg, il morder giu las unglas, la tema ded ir a scola e. a. v.). Mo era pigl affon sur 9 onns ei buca tut adattau. Ins sto risguardar l'educaziun, l'intelligenza, las habilitads, las sensibilitads, la voluntad, las disposiziuns de character e. a. v. digl affon. Quellas ein fetg differentas. Tgi enconuscha ellas il meglier? La mumma. Ella duei perquei survegilar las produenziuns dellas «uras d'affons». Tras sia presenza, tras ina remarca u l'otra e tras la buontad scaldonta de siu maun matern, vegn l'influenza negativa stinschentada. Per ils affons de scola dat ei in agen program. Quels ein per ordinari endretg, ed ils affons profiteschan giudlunder schi lunsch ch'ils geniturs declaran ad els quei che vegn mussau. Dr. fil. Hans Chresta che ha scret plirs cudischs sur la televisiun cussegia: «Procurei che vos affons sesien en ina stanza lev illuminada, en ina distanza de ca. 3 meters e ch'igl apparat seigi postaus ell'altezia dils egls.

Schei mirar televisiun pér suenter ch'ils affons han fatg ils pensums de scola, buca duront la tschavera e buc immediatamein avon ir a letg ed era buca suenter las 20.00 h. Suenter ina missiun irritonta ei gl'affon nervus e sa buca durmir.

Entochen 6 onns duei in affon buca mirar televisiun pli ditg che 15 minutas. Affons denter 6 e 10 onns buca de pli che 45

minutas ed affons entochen 14 onns buca pli ditg che ina ura a di. S'informei sur «l'ura d'affons», mirei e plidei culs affons la missiun».

Daventei buca sclavs digl apparat. La televisiun ed il radio astgan buca mazzar tut discuors de famiglia. Ins sto sesentir da casa a casa. Cantar, raquintar e ver peda de dir rusari ei aunc oz impurtont! Leu nua ch'igl apparat ha il plaid grond adina, svanescha bia cultura che regeva a casa avon quels mieds moderns.

4. Principi:

Il maletg viv che semuenta en il film ed en la televisiun penetrescha tuttas cozzas della psica humana ed activescha, silmeins per cuort temps, tuts problems che sesanflan en quei ravugl e che cupidàn forsa aunc en igl intern digl affon. Tut quei che nus prendein si cun nos senns, quei ha influenza sin nus; quella sa esser buna ni schliata.

Dr. Albert Sicker scriva denter auter en sia dissertaziun «Kind und Film, Die Wirkung des Filmes auf die Seele des Kindes»: «la detta satella dil film e della televisiun penetreschan la psica humana entochen alla davosa faulda de siu intern e tochen giufuns l'olma e la subschientscha (Unterbewusstsein), e raguda e resveglia leu bunas e schliatas qualitads. Serepetan tals maletgs, vegnan differentas qualitads humanas destadadas e quellas che ein gia allerta rinforzadas ed activadas. Baul u tard semuossan ellas lu en la veta dil carstgaun». Tgi dat garanzia ch'il film e la televisiun cloman buca memia baul «ils spérts» che fan al carstgaun pli tard difficultads? Nus lein evitar de clamar tals mals e perquei suandein nus il

5. Principi:

Nus astgein buca contemplar las representaziuns de film e televisiun per ils affons cun ils egls dils carschi, anzi nus stuein giudicar talas dal pugn de vesta digl affon anora.

Igl affon viva en in agen mund, cun agens problems. Biaras concepziuns e relaziuns che secapeschan da sesez per ils carschi, mauncan aunc agl affon. Il patertgar abstract ei per gl'affon zatgei tut jester, persunter eis el aunc rentaus fermamein ad in patertgar magic. La ironia, il cinissem e beffegem e sgnoccas spirtusas capescha el buc. Quei che para a nus carschi impurtont

ei per igl affon savens secundar. Da caussas che nus fagein buca fedà, quellas tschaffan el savens dil talitè. Igl educatur sto controllar la representaziun dil film e della televisiun. El sto giudicar, schebein quellas scenas ein adattadas al sentir e patertgar de siu affon, schebein ellas corrispundien alla capientscha digl affon e schebein il cuntegn dil toc vegn prius ord il mund digl affon e capius da quel. Igl educatur frunta oz cun biars problems! Avon 20—30 onns savevan ins aunc dir: «Leu nua che scolasts, augsegners e geniturs lavuran ensemen, gartegia l'educaziun». Oz stuein nus aunc saver, ch'ei dat educaturs che portan il num: «film, televisiun, radio, pressa, la canzun modica (Schlager)» etc.

II. Il dialog cul mund modern

Ils mieds moderns d'educaziun savein nus buca scongiurar pli. Ils anno 1970 quantan ins en Svizzerà cun tons apparats de televisiun sco quei che nus vein oz apparats de radio. Il film ei oz entraus en stiva. Cunquei ei l'influenza dil film buca dismessa. Onn per onn cumpran ils svizzers aunc 30 milliuns bigliets per ir a kino! La suletta sligiazion ei la scolaziun en fatgs de film, radio e televisiun.

La televisiun ha già creau 100 novas clamadas. Il film ed il radio occupeschan medemamein 1000 carstgauns luvronts. En tgei spért lavura quella glied? 80—90 per tschien lavuran per gudignar il paun de mintga di e per far fatschenta, politica e. a. v. E cons lavuran per motivs cristians e religios? Strusch 1 per tschien! Lein nus buca surschar quels mieds de comunicaziun e d'educaziun mo ad auters, lu stuein nus cristifideivels sedustar autruisa. Daventa zatgei en nossas retschas en quei grau?

1. Dapi il schaner 1965 exista a Turitg ina instituziun che se numna «Gesellschaft Christlicher Filme zur Förderung des Film- und Fernseherschaffens», Secretariat Wilfriedstrasse 15, 8032 Turitg, schec postal 80-31 567. Quella societad scola giuventetgna cun talent e talien per quella bransch, sina quei ch'era cristifideivels vegnien plaun e plaun en quellas retschas e plazzas si da tgau, e che nus haveien in di de dir zatgei en quei capetel. Tgi che vul daventar commember de quella societad, paga ina contribuziun annuala de fr. 10.—; commembers collectivs pagan fr. 50.— e padrins pli rehs fr. 100.— e de pli per sustener quella impurtonta instituziun.

2. Igl onn vargau ha il secund concil dil Vatican ediu in decret sur ils mieds de communicaziun. Denter auter pretenda quei decret de scolar ils affons de scola e la giuventetgna en fatgs de film e de televisiun. De procurar ch'ils augsegners ed ils scolasts obtegnien instrucziun en quels roms e sappien duvrar, en nies temps della optica e dil carstgaun visual, quels mieds moderns era en scola ed en ductrina, en las uniuns ed organisaziuns e buca il davos durant il temps de recreaziun. De crear centers che rimnan e repartan il material de scolaziun en fatgs de film, radio e televisiun. De svegliar e scolar ina giuventetgna ch'ei perschuada de Cristus e che demuossa talent creativ en fatgs de film, radio e televisiun.

3. Strusch ei quei decret staus publicaus che ina societad catolica (Arbeitsgemeinschaft katholischer Film- und Fernseh-erzieher aus Deutschland, Luxemburg, Oesterreich und der Schweiz) procurescha onn per onn per cuors fundamentals per scolasts ed augsegners era en Svizzeria. Plirs cuors han gia giu liug el seminari de scolasts a Rickenbach/SZ, a Zug ed a Wangs/SG. Tgi che ha interess de tals cuors che serepettan adina puspei, sevolvi alla adressa: «Schweizerische Arbeitsgemeinschaft Jugend und Film, caum postal, 8022 Turitg».

4. Entras la medema adressa san ins retrer la periodica «Jugend-Film-Fernsehen». La redacziun ei en maun d'in capavel scolast grischun, da dr. Hans Chresta.

Quella periodica cuosta fr. 5.— ad onn ed informescha sur tuts cuors de scolaziun ed acziun en quels fatgs.

5. Gia dapi 1936 ha ina commissiun della Uniun populara Svizzeria creau a Turitg in biro catolic per damondas dil film. Quel edescha regularmein il «Filmberater», che censescha ils films currents en Svizzeria, en pliras gasettas. Tgi che vul abbonar quei organ u sclariment d'in film u l'auter, sevolvi all'adressa: «An die Redaktion des Filmberaters, Dr. Stefan Bamberger, Wilfriedstrasse 15, 8032 Zürich (Tel. Nr. 051 32 02 08)».

6. Tgei fan ins gia en Svizzeria per promover l'educaziun en fatgs de film, radio e televisiun? — L'universitad catolica a Friburg ei stada l'emprema scol'aula che ha procurau per talas lecziuns. Ei suondan las universitads a Losanna e Turitg.

Ils cantuns de Sviz, Luzerna e Zug han gia introdociu quei rom per obligatoric en scola, auters cantuns suondan.

All'entschatta eis ei per ordinari mo paucs cussegls de scola che lubeschan de dar en scola instrucziun de film e televisiun. Quei daventa per ordinari en moda e maniera facultativa. Plaunsiu sereghegian lu ils magisters de scola ed els fuorman schinumnai clubs de film (Filmklubs, Filmkreise, Filmforum, Kulturfilmgemeinde), che disputeschan sur in u l'auter film cudizzont ed actual. Allora sefuorma il bia ina commissiun cantonala che prepara il plan de lavur per gl'entir cantun. Quel procurescha plinavon per las stanzas ed il material necessari per quella scolaziun e buc il davos splunta quel alla porta dil chef d'educaziun per obtener leschas e lubientschas, sustegn e subvenziuns finanzialas dal cantun. Ina gada ch'il cantun dat maun en quels fatgs, ei la caussa francada.

7. Tgei daventa el cantun Grischun en quels graus? — Dapi prest in decenni han ins dau als scolars dellas scolas superiuras e secundaras a Mustér instrucziun de film. Bein ei quella scolaziun stada facultativa e spontana.

Nus engraziein alla vischnaunca de Mustér per la capientscha e per gl'agid en fatgs de scolaziun de films e sperein che l'uniun culturala de film ed il club claustral en fatgs de film fetschien scola vinavon en la Cadi, ed en Surselva.

La scola cantonala a Cuera discussionescha en gruppas dapi ca. 1960 differentes films e fa gia dapi pli daditg attents lur students en l'estrucziun pedagogica, all'impurtonza ed allas influenzas dils mieds de communicaziun. Dapi 1964/65 exista era en scola cantonala in stupent club de films che lavura ensemen cun autras scolas, aschia cul club dils seminarists en casa S. Leci e cul club dellas scolaras en il Constantineum. Jeu sun perschua dius che quels clubs sesviluppeschon vinavon el cantun Grischun e ch'ins vegn buca a baghegiar ina nova scola cantonala per gimnasi, partiziun tecnica e mercantila, u novs centrums de scolaziun en nossa tiara senza era procurar per adattadas stanzas e per localitads en quels fatgs.

8. Dat ei era in deposit catolic (Filmverleihhaus) per retrer buns films? — Quella damonda vegn adina puspei fatga. Ed igl ei buca de far curvien, pertgei da 500 films che vegnan importai onn per onn en Svizzeria, ein forsa mo 5 tochen 10 buns. L'Uniun

de representaziun filmica (Lichtspieltheater-Verband) ha fatg in contract cul deposit de films (Filmverleih-Verband) ed aschia ston tuts retrer lur films da quels deposits ufficials. Per nossas relaziuns recumandain nus de sevolver en quels problems tier ils treis deposits: Arbeitsstelle SKVV für Radio/Fernsehen, Habsburgerstrasse 44, 6000 Lucerna, nie tier: Arbeitsgemeinschaft Schule und Massenmedien, Lehnhaldenstrasse 46, 9000 St. Gallen, Tel. 071/27 20 32.

9. Tgei litteratura stat avon maun per ils mieds de communicaziun? —

Per la practica:

Chresta Hans, Filmerziehung in Schule und Jugendgruppe, Casa editura: Schweiz. Jugendverlag, Solothurn.

Feusi Josef, Kleine Filmkunde, Casa editura: Pro Juventute, Turitg.

Zoebbauer, Richtig fernsehen, Casa editura: Tyrolia.

Knobel, Filmfibel, Schweiz. Jugendverlag, Solothurn.

Sakes, Das Fernsehen als Miterzieher, hectografau. Pressestelle, Postfach 24, Emmenbrücke.

Armwerd, Der Film im Dienste der Kultur, Kollegium Sarnen/Buchdruckerei Ehrli & Cie., Sarnen.

Armwerd, Die Filmsprache — Ausdruck einer neuen Kulturform, L. Ehrli & Cie., Sarnen.

Barmberger, Religion und Film, Wilfriedstrasse 15, Zürich.

Filmberater, Wilfriedstrasse 15, 8032 Zürich.

Per studi:

Pius XI, Enciclica «Vigilante cura», 1936, Casa editura REX, Lucerna.

Pius XII, Enciclica «Miranda prorsus», 1957, Casa editura REX, Lucerna.

Sicker, Kind und Film, Casa editura Huber, Berna.

Tröger Walter, Der Film und die Antwort der Erziehung, 1963. Casa editura: Ernst Reinhardt, Basilea.

Nus lein buca emblidar la pli biala periodica romontscha «IL RADIOSCOLA», redegius da prof. A. Maissen, Cuera, ediziun della Cuminonza Radio Romontsch.

Plinavon porta la periodica «Die Familie», l'«Ancilla» e la «Schweizerin» adina puspei artechels sur quels mieds d'instrucziun.

Ils biars de quels cudischs cheu sura indicai san ins obtener per investa tras «Studienstelle für die Jugend», Holeestr. 145, 4000 Basilea, Tel. 061 39 97 35.

En Svizzeria ha l'Uniun populara catolica fatg gl'emprem attents il pievel alla muntada dil film, dil radio e della televisiun. Quella uniun ha manteniu quei pensum neu e neu era en nies cantun Grischun. Aunc avon paucs onns han rev. P. Baseli Drack della ven. claustra de Mustér ed igl actuar della Uniun populara, rev. Sur can. Christian Berther, Rueun, referiu en in turné en nossas valladas sur quels mieds de comunicaziun. Ils davos onns ha lu aunc il president actual della Uniun populara grischuna, rev. Sur Gieri Cadruvi, plevon a Zuoz, referiu stediamein sur quels fatgs en nos vitgs. L'Uniun populara duess mantener vinavon quei pensum d'instrucziun en fatgs de film, radio e televisiun. Ensemen culs clubs de film gia existents vegn quei a reussir.

Il film, il radio e la televisiun ein oz pussonzas che fuorman per gronda part il meini public. Senza quels mieds ei in dialog della Baselia cul mund nunpusseivels.

Dapi 1952 vegnan ils priedis dil renomau uestg american Fulton J. Sheen derasai reguladamein en 144 staziuns della televisiun en l'America. Cheutras sa quei uestg plidar tier varga 16 milliuns carstgauns. El ei cheutras daventaus aschi populars, ch'il pievel american ha declarau quei uestg per «igl um grond digl onn 1957».

Papa Joannes ils XXIII ed il president della America J. F. Kennedy ed auters fussen mai daventai schi spert enconuschents al mund senza quels mieds de comunicaziun!

Papa Paul VI imitescha siu sogn patrun e viagescha da temps en temps en autras tiaras per prender contact cul mund modern. A quellas caschuns plaida el alla televisiun ed al radio. Milliuns carstgauns teidlan ses messadis per la pasch e vegnan cheutras en dialog culla Baselia. Nus lein sperar che quels mieds surveschien a tuts carstgauns per instruir, educar e delectar e buca il davos per purtar a tuts la biala nuviale de Cristus.

